

dobra znajomość języka niemieckiego. W przyszłości planowane jest poszerzenie formuły studium o program doktorancki. Nauka w studium jest bezpłatna.

UAM jest kolejną uczelnią w Polsce, która umożliwi swoim słuchaczom poszerzenie kwalifikacji zawodowych w ramach specjalnego programu prawa niemieckiego realizowanego w języku niemieckim przez niemieckich wykładowców. Ten model kształcenia wymagał we wszystkich przypadkach ścisłej współpracy z partnerami niemieckimi. Najstarsza, utworzona w 1996 r., Szkoła Prawa Niemieckiego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego prowadzona jest przy wsparciu Wydziału Nauk o Państwie i Prawie Reńskiego Uniwersytetu Fryderyka Wilhelma w Bonn oraz Niemieckiej Fundacji Międzynarodowej Współpracy Prawnej. Powstała rok później Szkoła Prawa Niemieckiego na WPIA Uniwersytetu Jagiellońskiego jest wspólnym przedsięwzięciem z Uniwersytetami: Ruprechta Karola w Heidelbergu i Jana Gutenberga w Moguncji. Rok później podjęła działalność Szkoła Prawa Niemieckiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, który podjął w tym zakresie współpracę z Wydziałem Prawa Uniwersytetu w Kolonii i tamtejszym Prawnym Centrum Współpracy Europejskiej i Międzynarodowej. Natomiast od 2002 r. funkcjonuje Polsko-Niemiecka Szkoła Prawa przy Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Instytucją partnerską w tym przypadku jest Wydział Prawa Uniwersytetu im. Humboldta w Berlinie oraz Polsko-Niemieckie Stowarzyszenie Prawników. Zajęcia z prawa niemieckiego oferowane są także dla studentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Łódzkiego, gdzie prowadzą je wykładowcy z Uniwersytetu Wilhelma w Münster. Wśród uczelni niepublicznych program prawa niemieckiego realizowany jest w Wyższej Szkole Handlu i Prawa w Warszawie.

W dniu inauguracji poznańskiego Studium Prawa Niemieckiego miała miejsce jeszcze jedna szczególna uroczystość. W obecności reprezentantów władz województwa i miasta oraz licznych przedstawicieli środowiska naukowego i prawniczego prof. Andrzej J. Szwarz, dziekan WPIA UAM został uhonorowany Krzyżem Zasługi I. Klasy Orderu Zasługi Republiki Federalnej Niemiec.

Ryszarda Formuszewicz

POLSKO-NIEMIECKA WSPÓLPRACA W ZAKRESIE ADMINISTRACJI REGIONALNEJ W PRZEDEDNIU AKCESJI DO UNII EUROPEJSKIEJ

W dniu 3 XII 2003 r. w siedzibie Instytutu Zachodniego w Poznaniu odbyła się konferencja naukowa pt. „Polsko-niemiecka współpraca w zakresie administracji regionalnej w przededniu akcesji do Unii Europejskiej”. Zorganizowane przez Instytut Zachodni spotkanie zgromadziło polskich naukowców, urzędników i działaczy samorządowych zainteresowanych polsko-niemiecką współpracą regionalną. Przedsięwzięcie to mogło odbyć się dzięki finansowemu wsparciu Fundacji im. Friedricha Eberta.

Otwarcia konferencji dokonała dyrektor Instytutu Zachodniego prof. Anna Wolff-Powęska. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na fakt, że pomimo poważnych trudności i konfliktów w relacjach polsko-niemieckich w ostatnim czasie (wojna w Iraku, Traktat Konstytucyjny, spór o pamięć historyczną) współpraca lokalna i regionalna rozwija się nadal. Jest to – zdaniem prof. A. Wolff-Powęskiej – oznaką tego, jak wiele w polsko-niemieckich kontaktach udało się w ostatnich latach uczynić, a jednocześnie okazją do refleksji nad tym, jak na co dzień współpraca ta wygląda i jak powinna się ona rozwijać w przyszłości.

W pierwszej części konferencji zatytułowanej „Samorząd województwa jako partner niemieckich krajów federacji” obradom przewodniczyła dr Hlona Romiszewska (Instytut Zachodni). Ożywioną dyskusję poprzedziły wystąpienia zaproszonych panelistów. Wśród nich znaleźli się: Joanna

Kapuścińska (zastępca dyrektora Departamentu Integracji i Współpracy Międzynarodowej MSWiA), Ryszarda Formuszewicz (Instytut Zachodni) oraz dr Ewa Nowińska-Łaźniewska (Akademia Ekonomiczna, Poznań).

Jako pierwsza głos zabrała J. Kapuścińska, która w wystąpieniu zatytułowanym „Bilans dotychczasowej współpracy” podsumowała z perspektywy władz centralnych doświadczenia kilkunastu lat polsko-niemieckiej kooperacji regionalnej. Przypomniała bogatą działalność różnych instytucji rządowych w zakresie wspierania i koordynacji współpracy transgranicznej (m.in. zawieranie umów międzynarodowych w interesie regionów, rozwój infrastruktury granicznej, pomoc przy rozwiązywaniu problemów wynikających ze współpracy z partnerem niemieckim). Wskazała na rolę Polsko-Niemieckiej Komisji Międzynarodowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej oraz działające w jej ramach Komitety. Zarysowując perspektywy dalszej współpracy zwróciła uwagę na okoliczność, że w najbliższej przyszłości tereny polsko-niemieckiej współpracy transgranicznej stracą swój dotychczasowy charakter i z obszaru pogranicza staną się w Unii Europejskiej obszarem centralnym. Na zakończenie swego referatu J. Kapuścińska podkreśliła, że doświadczenia uzyskane w stosunkach z niemieckimi krajami federacji wykorzystywane są już obecnie w kontaktach z naszymi partnerami z Ukrainy i Białorusi.

„Prawne uwarunkowania współpracy” były przedmiotem rozważań R. Formuszewicz, która w swoim referacie skoncentrowała się na przedstawieniu różnic ustrojowych pomiędzy Polską a Niemcami w zakresie struktury państwa i samorządu terytorialnego oraz ich konsekwencji dla współpracy samorządów wojewódzkich z niemieckimi krajami federacji. W Niemczech, które są państwem federalnym, kraje federacji posiadają w pewnym zakresie suwerenność, co skutkuje bardzo szerokimi kompetencjami m.in. możliwością zawierania przez nie umów międzynarodowych w zakresie swych kompetencji oraz władztwem podatkowym. W Polsce natomiast – kraju unitarnym – samorząd województwa wyposażony jest tylko w stosunkowo niewielkie kompetencje. Wskazane różnice ustrojowe wraz z wysokim stopniem centralizacji oraz trudnościami finansowymi w Polsce determinują – zdaniem R. Formuszewicz – zakres i charakter współpracy pomiędzy niemieckimi krajami federacji a polskim samorządem oraz stawiają polskiego partnera w gorszej pozycji.

Dr E. Nowińska-Łaźniewska wygłosiła referat pt. „Ekonomiczne uwarunkowania współpracy”. Z przeprowadzonych przez autorkę analiz wynika, że zasadniczy wpływ na zakres transgranicznej współpracy ma okoliczność, że w regionach przygranicznych zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej dominują obszary strukturalnie słabe. Symptomatyczne jest – zdaniem dr E. Nowińskiej-Łaźniewskiej – występowanie wysokiego bezrobocia strukturalnego szczególnie dotyczącego ludzi młodych oraz systematyczny odpływ siły roboczej: po stronie niemieckiej do Berlina i zachodniej części Niemiec, a po stronie polskiej do aglomeracji: Szczecina, Trójmiasta, Poznania i Wrocławia. Mimo że wg przeprowadzonych ekspertyz warunki inwestycyjne w obszarze pogranicza polsko-niemieckiego znacznie się poprawiły, istniejące wciąż bariery utrudniają rozwój ekonomiczny tych regionów i kooperację (brak znajomości możliwości inwestowania u partnera zagranicznego, niechęć do podejmowania ryzyka, niedorozwój infrastrukturalny, brak kapitału inwestycyjnego). Podsumowując prelegentka wyraziła pogląd, że w krótkim okresie nie można się spodziewać istotnej poprawy sytuacji, możliwy jest jednak rozwój terenów przygranicznych pod warunkiem podejmowania długofalowych działań mających na celu przekształcenie ich w „regiony uczące się” poprzez nasilenie kształcenia i szkolenia w nowoczesnych zawodach oraz tworzenie korzystnego klimatu sprzyjającego rozwojowi przedsiębiorczości.

„Współpraca międzynarodowa samorządu województwa jako instrument *institution building*” to tytuł i myśl przewodnia drugiej części konferencji. Moderowaną przez dr E. Nowińską-Łaźniewską dyskusję poprzedziły wystąpienia zaproszonych referentów. Wśród nich znaleźli się: dr Tomasz Grzegorz Grosse (Instytut Spraw Publicznych, Warszawa), dr Waldemar Slugocki (Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubuskiego), Wojciech Jankowiak (dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego),

Tadeusz Żabiński (dyrektor Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego) oraz dr Jan Olbrycht (ekspert samorządowy ds. integracji europejskiej).

Dr T. G. Grosse w wystąpieniu „Polska administracja regionalna wobec wyzwań integracji europejskiej” skoncentrował się na trudnościach polityki regionalnej państwa w perspektywie integracji europejskiej. Zdaniem prelegenta to od przeprowadzenia koniecznych reform ustrojowych zależeć będzie, w jakim stopniu Polska skorzysta z szans związanych z członkostwem w Unii Europejskiej. Do koniecznych działań, które państwo powinno podjąć dr T. G. Grosse zaliczył przede wszystkim: uporządkowanie nieładu kompetencyjnego w relacjach samorząd terytorialny – rząd, stworzenie korpusu urzędników samorządowych oraz przeprowadzenie dalszej decentralizacji i reformy finansów publicznych. W opinii referenta samo jednakże przeprowadzenie reform strukturalnych bez zmian w praktyce funkcjonowania instytucji rządowych i samorządowych okazałoby się rozwiązaniem połowicznym. Dlatego też niezwykle istotne jest budowanie partnerstwa i koordynowanie działań pomiędzy instytucjami centralnymi i regionalną administracją rządową a samorządem z jednej strony oraz między różnymi szczeblami samorządu z drugiej strony. Ponadto konieczne jest przezwyciężanie istniejących problemów mentalnościowych oraz ograniczenie biurokracji i upolitycznienia władzy publicznej.

„Doświadczenia regionalnych projektów twinningowych z partnerami niemieckimi” przedstawione zostały przez urzędników samorządowych urzędów marszałkowskich: dr W. Sługockiego (województwo lubuskie), W. Jankowiaka (województwo wielkopolskie) oraz T. Żabińskiego (województwo zachodniopomorskie). Prelegenci zaprezentowali z jednej strony osiągnięcia regionalnych projektów twinningowych z niemieckimi krajami federacji (Brandenburgia, Hesja, Meklemburgia-Pomorze Przednie), z drugiej natomiast wskazali na obecne i potencjalne trudności. Do największych sukcesów w tym zakresie należą: wymiana informacji i doświadczeń, organizowanie szkoleń dla działaczy samorządowych, wyjazdy integracyjne młodzieży, a w odniesieniu do sąsiadujących ze sobą regionów Polski i Niemiec także wspólne inwestycje infrastrukturalne. Jako podstawową trudność rozwoju twinningowej współpracy regionalnej referenci zgodnie wskazywali na wąski zakres kompetencji samorządu wojewódzkiego w Polsce, który ogranicza możliwość bardziej intensywnego wspierania rozwoju gospodarczego w regionach oraz niedostateczne finansowanie samorządu. Ponadto na jakość współpracy wpływają także trudności ekonomiczne partnerów z terenów wschodnioniemieckich.

Jako ostatni w tej części konferencji głos zabrał dr J. Olbrycht. Jego wystąpienie zatytułowane „Współpraca w zakresie reprezentacji interesów województw na forum europejskim” poświęcone było krytycznej analizie obowiązujących rozwiązań ustrojowych dotyczących samorządu terytorialnego na szczeblu województwa oraz omówieniu polityki regionalnej państwa, a w szczególności roli porozumień pomiędzy samorządami wojewódzkimi a niemieckimi krajami federalnymi. W opinii dr J. Olbrychta brak myślenia koncepcyjnego i strategicznego determinuje w zasadniczym stopniu działania strony polskiej w tym zakresie. Krótkowzroczność i podejmowanie decyzji *ad hoc* są dla rozwoju polskich regionów bardzo niekorzystne oraz prowadzą do zaprzepaszczenia szansy związanej z integracją europejską. Zdaniem prelegenta kluczowe jest zdecydowane rozstrzygnięcie, kto jest gospodarzem województwa: czy powinna to być regionalna administracja rządowa, czy może raczej samorząd? Istniejąca dwuwładza i konflikt pomiędzy władzą centralną a samorządem uniemożliwia bowiem racjonalne prowadzenie spójnej polityki rozwoju regionów, jest niekorzystne dla obywateli i państwa jako całości, a także negatywnie oddziałuje na kontakty polsko-niemieckie na szczeblu regionalnym.

Tematem trzeciej części konferencji zatytułowanej „Udział partnerów z regionu we współpracy z niemieckimi krajami federacji” była problematyka kooperacji polsko-niemieckiej na poziomie lokalnym. Obradami kierowała dr Natalia Jackowska (Instytut Zachodni), a w gronie panelistów znaleźli się: Czesław Fiedorowicz (prezes Konwentu Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr), Joanna Sterzyńska (Instytut Zachodni) oraz dr Danuta Berlińska (Instytut Śląski, Opole).

Jako pierwszy wystąpił Cz. Fiedorowicz. W swoim referacie „Samorzady gminne i powiatowe jako beneficjent współpracy regionów” przedstawił swoje doświadczenia związane z funkcjonowaniem Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr. Po początkowej nieufności i niechęci udało się stopniowo przekonać do

potrzeby istnienia i rozwoju takiej formy współpracy transgranicznej zarówno polskie władze centralne, jak i także partnerów niemieckich. Powodzenie takiej kooperacji było już po krótkim okresie funkcjonowania oczywiste. Oszczędności finansowe, rozbudowa infrastruktury na terenach przygranicznych, większa aktywność i podwyższenie kwalifikacji urzędników samorządowych, to tylko niektóre z korzyści odnoszonych przez gminy i powiaty będące członkami euroregionów. Ponadto okazało się, że także i władze centralne stały się beneficjentami tej współpracy poprzez korzystanie z wypracowanych w jej ramach rozwiązań i pomysłów. Zdaniem Cz. Fiedorowicza można jednak zaobserwować w ostatnich latach słabnięcie dynamiki rozwoju obszarów przygranicznych związane przede wszystkim ze spadkiem znaczenia granicy polsko-niemieckiej i wynikającą z tego migracją ludności do lepiej gospodarczo rozwiniętych części Polski i Niemiec.

„Udział organizacji pozarządowych w realizacji partnerstw regionalnych” był przedmiotem refleksji J. Sterzyńskiej. W swoim wystąpieniu prelegentka zwróciła uwagę na wzrastające znaczenie działalności organizacji pozarządowych na szczeblu lokalnym. W całej Europie – zdaniem J. Sterzyńskiej – można zaobserwować podobne zjawiska, także można mówić o wyraźnej tendencji do powierzenia organizacjom pozarządowym wykonywania zadań władzy publicznej. Korzyści tego typu rozwiązań są znaczne. Organizacje pozarządowe mogą bowiem z natury rzeczy szybciej przystosowywać się do dynamicznie zmieniających się warunków społecznych i gospodarczych. Ponadto ze względu na niski poziom hierarchiczności są bardziej przejrzyste, tańsze i skuteczne. Według J. Sterzyńskiej właśnie z tych powodów wiele wskazuje na to, że w przyszłości znaczenie funkcjonowania organizacji pozarządowych na poziomie lokalnym będzie ulegać dalszemu systematycznemu zwiększeniu.

Jako ostatnia głos zabrała dr D. Berlińska, która swe uwagi zatytułowała „Polsko-niemiecka współpraca lokalna na przykładzie województwa opolskiego”. W swoim wystąpieniu skoncentrowała się na przedstawieniu aktualnych trudności kooperacji polsko-niemieckiej na terenie Opolszczyzny. Zdaniem dr D. Berlińskiej najważniejszymi barierami dla tej współpracy jest centralizm, biurokracja i „weberowska” mentalność urzędnicza. Wadami tymi obciążona jest zresztą nie tylko działalność regionalnej administracji rządowej, ale także, choć w mniejszym stopniu, organów samorządu terytorialnego. Jako przykład dr D. Berlińska wskazała zmonopolizowanie wymiany przez urzędników oraz – co widoczne jest na wszystkich szczeblach władzy – niestosowanie zasady subsydiarności. Istniejące trudności mogą ulec jeszcze zwiększeniu po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej, ponieważ instytucje wspólnotowe wymagają przy realizacji projektów ścisłej współpracy pomiędzy organami samorządu a władzą centralną i innymi podmiotami. W opinii dr D. Berlińskiej pewną racjonalizacją istniejącego systemu i szansą na rozwiązanie istniejących problemów mogłoby być przekazywanie w myśl zasady subsydiarności niektórych zadań organizacjom pozarządowym.

Na zakończenie każdej z trzech części konferencji odbyły się dyskusje panelowe. W ich ramach poruszane było szerokie spektrum problemów związanych z funkcjonowaniem samorządów i różnymi aspektami polsko-niemieckiej współpracy regionalnej. Kilka zagadnień w szczególny sposób nurtowało uczestników konferencji, co znalazło swój wyraz w dyskusji. Tematem, który zdominował wiele wypowiedzi była krytyka przyjętego w Polsce ustroju samorządu terytorialnego, który – zdaniem dyskutantów – determinuje instytucjonalną słabość strony polskiej w kontaktach polsko-niemieckich na szczeblu lokalnym i regionalnym. Zwracano uwagę na bałagan kompetencyjny, ograniczone kompetencje samorządu, centralizm władzy rządowej i chroniczne niedoinwestowanie regionów. Kolejną kwestią żywo interesującą dyskutantów były perspektywy polsko-niemieckiej współpracy lokalnej i regionalnej po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej. W tym kontekście wskazywano na okoliczność, że po 1 V 2003 r. granica z Niemcami zmieni swój charakter i stanie się stopniowo granicą wewnętrzną w Unii Europejskiej. Wielu z dyskutantów z faktem tym wiąże niebezpieczeństwo dalszego osłabienia regionów przygranicznych zarówno po stronie polskiej, jak i niemieckiej. Już teraz bowiem tereny te charakteryzują się strukturalnym niedorozwojem, migracją zewnętrzną i słabym tempem rozwoju. Niezależnie od tego jednak wielu uczestników dyskusji podkreślało odnoszone przez regiony i społeczności lokalne korzyści z istnienia różnych form współpracy polsko-niemieckiej. Na uwagę zasługuje fakt, że poza

gospodarczo-ekonomicznym wymiarem kontaktów (wspólne inwestycje infrastrukturalne, rozwój wymiany handlowo-usługowej), wskazywano także na korzyści edukacyjne (wymiana informacji i doświadczeń, nauka języka niemieckiego), kulturalne i społeczne (wymiana młodzieży, integracja i wzajemne poznanie się mieszkańców).

Przez całą konferencję przewijała się refleksja o potrzebie kontynuowania tego typu spotkań. Po stronie polskiej brakuje bowiem wymiany doświadczeń pomiędzy politykami, działaczami samorządowymi oraz naukowcami związanymi ze współpracą polsko-niemiecką na szczeblu lokalnym i regionalnym. Wyrażono przekonanie o możliwości i celowości rozszerzenia wymiany doświadczeń dotyczących współpracy regionalnej przede wszystkim poprzez udział niemieckich naukowców, urzędników i samorządowców.

Podsumowując konferencję dr N. Jackowska podziękowała wszystkim zaproszonym gościom i uczestnikom za udział oraz wyraziła nadzieję, że poruszana problematyka dostarczy wielu impulsów do dalszych badań i zaowocuje pogłębieniem współpracy pomiędzy naukami i praktykami życia samorządowego.

Należy podkreślić, że w opinii uczestników konferencji, w szczególności ze względu na swój wymiar praktyczny, była ona ciekawym i wzbogacającym doświadczeniem zarówno dla badaczy problematyki polsko-niemieckiej współpracy w zakresie administracji regionalnej, jak i działaczy regionalnych, samorządowych i społecznych, którzy w tej współpracy uczestniczą.

Bartłomiej P. Wróblewski

POLACY – NIEMCY SĄSIEDZTWO Z DYSTANSU

Praca zbiorowa pod redakcją
Anny Wolff-Powęskiej i Dietera Bingena

Seria Prace Instytutu Zachodniego nr 73

Streszczenie w języku angielskim

Str. 580

Książka stanowi kontynuację pracy wydanej przez Instytut Zachodni w 2000 r. *Polacy i Niemcy na drodze do partnerskiego sąsiedztwa. Próba bilansu dziesięciolecia 1989-1998* i jest próbą podsumowania stosunków polsko-niemieckich po 1998 r. Dokonujące się w tym czasie procesy w zasadniczy sposób rzutują nie tylko na relacje polsko-niemieckie, lecz także na charakter integracji europejskiej. Polscy i niemieccy autorzy, naukowcy oraz dziennikarze, dokonują analizy i oceny najważniejszych dziedzin stosunków dwustronnych, próbując odpowiedzieć na pytania dotyczące charakteru i zakresu przeobrażeń wzajemnych relacji, bilansu wspólnych i rozbieżnych interesów, wyzwań, wobec których stoją oba społeczeństwa oraz ich konsekwencji dla sąsiadów i Europy.

Ocena sąsiedztwa polsko-niemieckiego na przełomie XX i XXI w., w okresie nowych, nieznanych dotąd zagrożeń o charakterze globalnym, kryzysu gospodarczego i niełatwego pogłębiania oraz poszerzania Unii Europejskiej, nie jest rzeczą łatwą. Brak czasowego dystansu utrudnia ocenę i prognozowanie. Mimo to zbiorowa analiza skomplikowanej i wymykającej się jednoznacznej ocenie rzeczywistości jest ze wszech miar potrzebna zarówno ze względów poznawczych, jak i politycznych. Autorzy są zgodni co do tego, że po fazie zbliżenia, intensywnego dialogu i współpracy pierwszej połowy lat dziewięćdziesiątych mamy obecnie do czynienia z fazą kryzysu we wzajemnych stosunkach, ujawnianiem rozbieżnych interesów, sympatii politycznych i odmiennej wizji wspólnoty europejskiej. Dlatego analizują przyczyny, dla których idealistyczny i romantyczny okres intensywnego dialogu tak szybko przeszedł do historii.